

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

УДК 338.43.02
JEL Classification Q26

Іванишин В.В.
д.е.н., професор, ректор

Подільський державний аграрно-технічний університет
Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: yolodymyrivanyshyn55@gmail.com

Дудзяк О.А.
к.е.н., доцент

кафедра менеджменту організацій і адміністрування
Економічний факультет

Подільський державний аграрно-технічний університет
Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: ksensish05@urk.net

ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ ДОСВІДУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ТА США

У статті розглянуто передовий світовий досвід розвитку сільських територій та сільського населення. Зазначено, що всебічний розвиток сільських територій України потребує значної уваги від держави та інтегрованого галузево-територіального підходу. Розвиток сільських територій безпосередньо залежить від національної політики розвитку, що ведеться стосовно сільських територій, яка має спиратись на досвід передових країн світу.

Проаналізовано основні причини деструктивного розвитку села та сільського населення. Визначено основні передумови сталого розвитку сільських територій в Україні. Розглянуто світовий досвід та його історичні етапи та визначено загальний алгоритм заходів для органів місцевого самоврядування. Запропоновано на основі бази сільськогосподарських традицій та особливостей Українського господарювання успішно імплементувати зарубіжний досвід розвитку сільського господарства так і сільських територій в цілому.

Ключові слова: сільська територія, аграрна політика, політика сільського розвитку, досвід, село, територія, сільське господарство, сільське населення.

Вступ. Часто пов'язують сільські території з аграрним виробництвом, в той час як в Європейських країнах сільські території характеризуються інтегрованим розвитком. На сучасному етапі існують тенденції збільшення важливості розвитку аграрного сектора в умовах продовольчої безпеки, нині вже немає сумнівів, що концепція сільського розвитку є значно ширшою ніж концепція аграрного розвитку.

На сучасному етапі розробка напрямів та стратегій розвитку сільських територій України є доволі актуальна серед науковців. Якщо в умовах планової економіки

диспропорції у розвитку сільських адміністративних районів успішно згладжувались директивними методами, то в умовах сучасної економіки на регіональному рівні управлінні необхідно використовувати диференційований підхід, який дозволяє враховувати індивідуальні особливості функціонування сільських територій і поселень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку сільських територій висвітлювались в дослідженнях І. Гнибіденка, С. Горлова, В. Збарського, Г. Кваснікової, В. Мацибори та інших. Важливого теоретичного та практичного значення набуває дослідження європейського досвіду та його адаптації до національних умов, однак, незважаючи на цінність проведених досліджень, окремі питання, пов'язані з виявленням характерних особливостей світового досвіду розвитку сільських територій та їх адаптації до національних умов потребують подальшого висвітлення.

Мета. Метою статті є вивчення світового досвіду загального та економічного розвитку сільських територій та виділення можливих умов для його імплементації в Україні.

Результати. На сучасному етапі трансформаційних перетворень дієвість інструментів стимулювання розвитку агропромислового комплексу України безпосередньо пов'язана з вирішенням системних проблем функціонування сільських територій, удосконаленням державної політики стимулювання розвитку підприємництва, поживлення економічної ініціативи на селі.

На сучасному етапі розвитку економіки Україна має розгалужений сільськогосподарський комплекс, який здатен забезпечити виробництво конкурентоспроможної аграрної продукції. Але протягом 90-х років минулого століття розвиток сільського господарства України характеризувався глибоким економічним спадом, лише починаючи з 2000 р. ситуація почала стабілізуватися. Сьогодні Україна тримає світове лідерство з експорту зернових, зокрема у поточному маркетинговому році за прогнозами Міністерства сільського господарства США наша країна може опинитися на 2-му місці в світі за обсягами експорту зерна після США.

Незважаючи на позитивні зрушення, в сільському господарстві України існує ще багато невирішених проблем. Зокрема, на регіональному рівні все ще зберігається тенденція щодо недооцінки ролі сільських територій у загальній структурі економіки областей України.

Основним видом виробництва на сільських територіях залишається аграрне виробництво, але нерозвиненими є несільськогосподарські види діяльності. Це посилює кризові тенденції в розвитку сільських територій, активізує процеси міграції працездатного сільського населення до міст [1]. Розмір заробітної плати у сільському господарстві залишається найнижчим серед усіх видів економічної діяльності, що зумовлює низьку престижність праці аграріїв. Середньомісячна номінальна заробітна плата за підсумками 2014 р. 3495 грн. Водночас, однією з найнижчих вона була у сільському господарстві – 1720 грн.

Більш ніж 56% населення в 27 державах-членах Європейського Союзу (ЄС) проживають на сільських територіях, які охоплюють 91% всієї території ЄС, тому розвиток сільських територій був і залишається життєво важливим об'єктом економічної політики цього об'єднання. Ведення сільського і лісового господарств відіграє вирішальне значення в процесі землекористування та раціональному використанні природних ресурсів у сільській місцевості ЄС, а також слугує платформою для диверсифікації сільської економіки. Відтак, зміцнення політики розвитку сільських територій сьогодні виступає загальноєвропейським пріоритетом.

Спільна аграрна політика ЄС (САП ЄС) зародилась в 50-ті роки минулого століття в Західній Європі, сільське господарство якої переживало не найкращі свої часи та не

могло забезпечити внутрішній ринок достатньою кількістю продовольчих товарів. Це прискорило інтеграційні процеси серед європейських країн, що дозволило шляхом спільних зусиль швидше та ефективніше досягнути відновлення промислових секторів і аграрного сектора економіки, зокрема⁴. В процесі підготовки Римського Договору 1956 року країни-засновники ЄС розробили цілі та принципи функціонування САП. Основними цілями САП визначено:

- підвищення продуктивності виробництва сільськогосподарської продукції за рахунок стимулювання технічного прогресу, забезпечення раціонального розвитку аграрного виробництва та оптимального використання факторів виробництва, а саме праці;

- забезпечення справедливих стандартів життя сільського населення шляхом збільшення доходів осіб, які зайняті у сільському господарстві;

- стабілізацію ринків;

- забезпечення продовольчої безпеки;

- забезпечення формування прийнятної для споживачів цінової політики.

Досягнення поставлених цілей забезпечувалось визначенням базових принципів функціонування САП:

- вільний рух товарів всередині ЄС та спільні ціни для одних і тих самих товарів;

- спільність переваг, що передбачало надання переваги товарам, вироблених на внутрішньому ринку, над імпортованою продукцією;

- спільна фінансова відповідальність за ринкову та цінову політику ЄС [3].

Протягом багатьох років запровадження САП на теренах ЄС відбулось чимало змін як в самому ЄС так і за його межами. Постає проблема розвитку і розширення ЄС, ведення спільної валюти та інші зміни.

Після опублікування “Плану дій 2000” і у зв’язку з активізацією процесу розширення ЄС, Phare став зорієнтований на підготовку країн-кандидатів до вступу та доповнений двома іншими інструментами: інструментом структурної політики для підготовки до вступу (ISPA) і спеціальною програмою для сільського господарства та сільського розвитку (SAPARD). Ці інструменти, які були створені на період 2000-2006 років, замінено програмою IPA (інструментом підготовки до вступу в ЄС) на період 2007-2013 р.р.

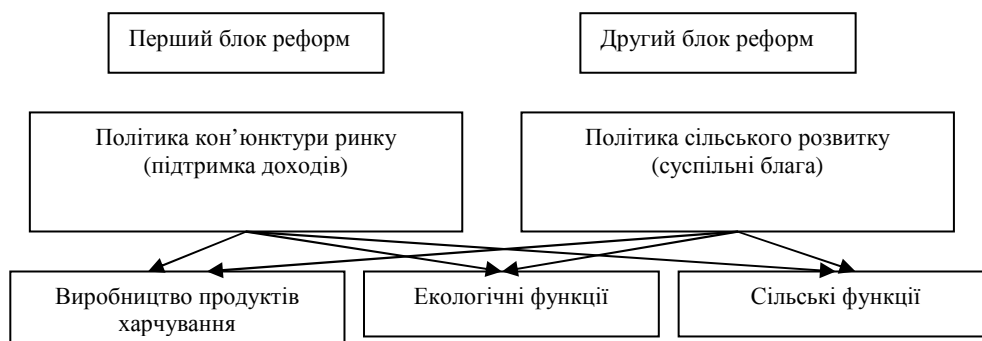

Рис. 1. САП ЄС згідно «Плану дій 2000» [3]

Політика сільського розвитку ЄС і США має багато спільних цілей, але вона дещо різниться в механізмах та пріоритетних напрямків реалізації, визначенні ролі аграрного виробництва в розвитку сільських територій.

Основними напрямками заходів підтримки розвитку сільських територій в США є:

- розвиток сільських територій, стимулювання створення та розвитку бізнесу; розвиток інфраструктури (житлові програми, водопостачання, електроенергія, широкопasmові мережі, телемедицина та ін.);

- підтримка людського капіталу, включаючи розвиток системи освіти, професійної підготовки, охорони здоров'я, житлово-комунального господарства і т.д.);

- боротьба з бідністю (проведення програм допомоги незаможним).

Однак крім зазначених напрямків, існують й інші, які безпосередньо належать до розвитку села, але реалізуються іншими органами влади [3].

Традиційно економічною основою на сільських територіях були галузі, пов'язані з використанням природних ресурсів, в першу чергу сільськогосподарське виробництво, тобто державна політика в розвинених країнах була заснована на галузевому підході. Вважалося, що цілі сільського розвитку та сільськогосподарського виробництва є ідентичними. Сьогодні державна політика в ЄС і США зорієнтована на територіальний підхід при скороченні підтримки безпосередніх товаровиробників.

Головна відмінність політики США від ЄС полягає в тому, що в ЄС напрямки розвитку села зафіксовані в рамках Єдиної аграрної політики, складовою частиною якої є стійкий розвиток, в той час як в США також приділяється увага основним напрямкам, але вони не виділені законодавчо як програми сільського розвитку.

Іншими загальними рисами державної політики ЄС і США є:

- надання суб'єктам програм права вибирати з переліку напрямків у рамках єдиної політики або програм різних відомств ті, які найбільш сприяють розвитку сільських територій конкретного регіону;

- органам місцевого самоврядування надаються не тільки широкі права з реалізації програм розвитку сільських територій, але і адекватна фінансова підтримка за допомогою використання комплексу фінансових інструментів: прямі платежі населенню, програми грантової підтримки, кредити, гарантії за кредитами, податкові пільги, технічна допомога з чітким зазначенням умов їх застосування.

Ще одним важливим аспектом є те, що в країнах ЄС фінансування програм розвитку сільських територій становить понад 20 % від бюджету Єдиної політики, в США - від 11 % до 27 % від бюджету Міністерства сільського господарства, проти українських 10 % на сільське господарство й сільський розвиток загалом.

Виходячи з розподілу бюджету видно, що лівова частина бюджетних коштів в Україні як і раніше розподіляється на користь сільськогосподарського виробництва, а не на розвиток села. Тобто, як і раніше, в Україні переважає вузькогалузевий підхід до розвитку сільських територій. Хоча в багатьох розвинених країнах цей підхід вже довів свою неефективність при вирішенні проблем сільської місцевості [3].

Висновки. Тому слід зазначити, що розвитку сільських територій в світовій економічній практиці приділяється значна увага. Політика зарубіжних країн орієнтовна на розвиток сільського господарства та його диверсифікації, створення нових джерел для розвитку сільського господарства та його інвестування.

Отже, для успішної імплементації зарубіжного досвіду розвитку як сільського господарства так і сільських територій в цілому, завжди потрібно пам'ятати про вітчизняну базу, традиції розвитку Українського сільського господарства, його особливості. Тільки після детального вивчення співвідношення та подібності сфер дотичності наших галузей сільського господарства ми можемо успішно імплементувати закордонний досвід розвитку сільських територій на території України.

Список використаних джерел

1. Барановський, М. О. Сільські периферійні території України : особливості делімітації,

сучасний стан, перспективи розвитку / М. О. Барановський // Соціально–економічні проблеми сучасного періоду. – 2013. – Вип. 6. – С. 102–111.

2. Борщевський, В.В. Розвиток сільських територій в системі євроінтеграційних пріоритетів України [Текст] : [монографія] / НАН України. Ін-т регіональних досліджень. – Львів, 2012. – 216 с.

3. Губені, Ю. Є. Розвиток сільських територій: вибрані тези до конструювання [Текст] / Ю. Є. Губені // Соціально–економічні проблеми сучасного періоду України. – 2013. – Вип. 6. – С. 14–19.

4. Гук, Л. П. Прогнозування та регулювання розвитку нестандартної зайнятості в Україні [Текст] / Л. П. Гук // Бізнес–Інформ. – 2014. – № 4. – С. 278–283.

5. Доля, І.М. Інструменти стимулювання розвитку агропромислового комплексу Сходу України [Електронний ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/articles/1175/#_ftn1.

6. Дудзяк, О.А. Перспективи розвитку агротуризму в Україні [Текст] / Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – 2008. – Вип.16. – Том 3. – С. 74–76.

7. Залізко, В. Д. Економічний потенціал сільських територій: генезис, структура, властивості, пріоритети зміцнення [Текст] / В. Д. Залізко // Економіка України. – 2014. – № 4. – С. 24–26

8. Колесников, В.І. Світовий досвід розвитку сільських територій [Текст] / Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". – Режим доступу [\[http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2956\]](http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2956).

References

1. Baranovs'kyj, M. O. (2013). Sil's'ki peryferijni terytorii' Ukraïny : osoblyvosti delimitacii', suchasnyj stan, perspektyvy rozvytku [Rural peripheral territory of Ukraine: peculiarities of delimitation, the current state and prospects of development]. *Social'no–ekonomichni problemy suchasного periodu* [Social and economic problems of the modern period], 6, 102–111.

2. Borshhevs'kyj, V.V. (2012). *Rozvytok sil's'kyh terytorij v systemi jevrointegracijnyh priorytetiv Ukraïny* [Rural development in the system of priorities of European integration of Ukraine]. L'viv : NAN Ukraïny. In-t regional'nyh doslidzen'.

3. Gubeni, Ju. Je. (2013). Rozvytok sil's'kyh terytorij : vybrani tezy do konstruivannja [Rural development: selected abstracts to the design]. *Social'no–ekonomichni problemy suchasного periodu Ukraïny* [Social and economic problems of the modern period of Ukraine], 6, 14–19.

4. Guk, L.P. (2014). Prognozuvannja ta reguljuvannja rozvytku nestandardnoi' zajnatosti v Ukraïni [Forecasting and regulation of precarious work in Ukraine]. *Biznes–Inform* [Business–Inform], 4, 278–283.

5. Dolja, I.M. *Instrumenty stymuljuvannja rozvytku agropromyslovogo kompleksu Shodu Ukraïny* [Tools to stimulate the development of agriculture of the East of Ukraine]. Nacional'nyj instytut strategichnyh doslidzen' pry Prezydentovi Ukraïny [National Institute for Strategic Studies under the President of Ukraine]. Retrived from : http://www.niss.gov.ua/articles/1175/#_ftn1.

6. Dudzjak, O.A. (2008). Perspektivy rozvytku agroturyzmu v Ukraïni [Prospects for the development of agro-tourism in Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prac' Podil's'kogo derzhavnogo agrarno-tehnichnogo univertsytetu*, 16 (3), 74–76.

7. Zalizko, V. D. (2014). Ekonomichnyj potencial sil's'kyh terytorij: genezys, struktura, vlastyvyosti, priorytety zmicennnja [Economic potential of rural areas: the genesis, structure, properties, strengthening priorities]. *Ekonomika Ukraïny* [Economics of Ukraine], 4, 24–26.

8. Kolesnykov, V.I. Svitovij dosvid rozvytku sil's'kyh terytorij [International experience of rural development]. *Efektivna ekonomika*. Retrived from : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2956>.

Дата надходження статті до редакції : 11.03.2016,

1 рецензування 21.03.2016 Прийняття в друк: 20.04.2016

Received: 11.03.2016 1st Revision: 21.03.2016 Accepted: 20.04.2016

Volodymyr Ivanyshyn
Dr.Sc. (Econ.), Professor,
Rector

State Agrarian and Engineering University in Podilya
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: volodymyrivanyshyn55@gmail.com

Oksana Dudziak
PhD. (Econ.), Assoc.
Professor

Department of organization management and administration
Faculty of Economics
State Agrarian and Engineering University in Podilya
Kamianets-Podilsky, Ukraine
E-mail : ksensish05@urk.net

IMPLEMENTATION OF RURAL DEVELOPMENT EXPERIENCE OF EUROPEAN COUNTRIES AND USA INTO THE UKRAINIAN ECONOMY

The article deals with the global experience of rural areas development. It was stressed that The development of rural areas of Ukraine requires an integrated sectoral and territorial approach. It was proved that national rural development policy must be built on scientific basis and the experience of developed countries. The conceptual model of state support rural development in the European Union and the United States was analyzed. Author determined the main causes of the poor state rural development, including historical, natural, economic, social, infrastructural, management, mental, and proposed the solution of the rural areas development problems. The necessary conditions for the development of rural areas in Ukraine were determined. On the basis of the rural policy international experience analysis a list of measures for regional management needed to enhance rural development in Ukraine were generated. It was proposed to create a network of agencies for the implementation of rural development information, consulting, communication and marketing activities in rural areas.

Keywords: rural area, agricultural policy, rural development policy, the experience, the village, the area, agriculture and the rural population.

Владимир Иванишин
д.э.н., профессор, ректор

Подольский государственный аграрно-технический
университет
Каменец-Подольский, Украина
E-mail: volodymyrivanyshyn55@gmail.com

Оксана Дудзяк
к.э.н., доцент

кафедра менеджмента организаций
и администрирования, Экономический факультет
Подольский государственный аграрно-технический
университет
Каменец-Подольский, Украина
E-mail: ksensish05@urk.net

ПРИМЕНЕНИЕ В УКРАИНЕ ОПЫТА РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ ЕВРОПЕЙСКИХ СТРАН И США

В статье рассмотрен передовой мировой опыт развития сельских территорий и сельского населения. Отмечено, что всестороннее развитие сельских территорий Украины требует значительного внимания от государства и интегрированного отраслевых территориального подхода. Развитие сельских территорий напрямую зависит от государственной политики развития, ведется по сельских территорий, которая имеет опираться на опыт передовых стран мира. Проанализированы основные причины деструктивного развития села и сельского населения. Определены основные предпосылки устойчивого развития сельских территорий в Украине. Рассмотрены мировой опыт и его исторические этапы и определен общий алгоритм мероприятий для органов местного самоуправления. Предложено на основе базы сельскохозяйственных традиций и особенностей Украинский хозяйствования успешно имплементировать зарубежный опыт развития сельского хозяйства так и сельских территорий в целом.

Ключевые слова: сельская территория, аграрная политика, политика сельского развития, опыт, село, территория, сельское хозяйство, сельское население.